

Отримано

19.09.2023

Голова спеціалізованої
вченої ради

ДФ 26.133.035

докт. мист., проф. Шкельовець

О.В.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.035 у Київському університеті
імені Бориса Грінченка

доктору мистецтвознавства, професору
завідувачу кафедри образотворчого
мистецтва

Факультету образотворчого мистецтва і
дизайну

Шкельовій Ользі Володимирівні

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

ЮР Марини Володимирівни, доктора мистецтвознавства, старшого наукового співробітника, проректора з наукової і міжнародної діяльності, професора кафедри мистецтвознавства і мистецької освіти Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. Михайла Бойчука на дисертацію **Ситник Ірини Володимирівни «Творча діяльність Тетяни Яблонської у контексті культурно-мистецьких процесів України середини ХХ – початку ХХІ століть»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

1. **Актуальність теми дослідження.** Вагома і знакова для української історії, культури та мистецтва особистість Тетяни Яблонської – людини тонкої організації та чутливої до навколишньої дійсності, водночас працелюбною, талановитою, цілеспрямованою. В її художніх практиках віддзеркалилися різні творчі пошуки та експерименти, що ґрунтувалися як на досягненнях модернізму, так і національних особливостях, народному мистецтві. Такий синтез став творчим кредо мисткині, яка прагнула передати життя в гармонії з природою. В творчих інтенціях мисткині людина і природа є одним цілим, а їх взаємозв'язок розкриває сутність буття. Нестримна жага пізнавати і відображувати різні моменти життя, конвертувалася у чисельні ескізи, начерки, твори мисткині. Її здобутки у мистецтві досліджувались ученими в різних аспектах, приділялася увага етапам її творчого розвитку. Разом з тим, можемо відмітити, що комплексно дослідити живопис і графіку Тетяни Яблонської у контексті історичних, культурних та мистецьких процесів України середини ХХ – початку ХХІ ст. ученим не вдавалося із-за різних завдань, які вони ставили перед собою. Відтак обрана для дисертаційного дослідження тема «Творча діяльність

Тетяни Яблонської у контексті культурно-мистецьких процесів України середини ХХ – початку ХХІ століть» Ситник Іриною є **актуальною** та виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри образотворчого мистецтва 0116U003293 «Мистецькі практики України в європейському просторі» Київського університету імені Бориса Грінченка.

2. Наукова повизна результатів дисертації. Дисертація Ірини Ситник є комплексним дослідженням творчої діяльності Тетяни Яблонської в контексті часу та культурно-історичних процесів ХХ – початку ХХІ століття, в річищі яких вона реалізовувала свої творчі візії, вела педагогічну і громадську діяльність. Комплексний підхід та методи у розв'язанні завдань дослідження дозволили отримати нові результати, зокрема обґрунтувати формування та зміни творчого методу художниці на основі аналізу її графічного і живописного доробку у різні етапи творчості; окреслити зміни стилістики та пластичного моделювання в другій половині ХХ – початку ХХІ ст., звернення до окремих тем і сюжетів; дослідити й систематизувати епістолярну спадщину як одне з джерел вивчення творчості Тетяни Яблонської; здійснити об'єктивний і комплексний аналіз творчості художниці у системі офіційного мистецтва радянської доби за матеріалами архівних джерел; систематизувати навчально-методичні матеріали та відомості, що розкривають принципи творчо-педагогічної роботи та методики викладання Тетяни Яблонської; упорядкувати та зафіксувати у процесі дослідження місцезнаходження окремих творів мистецької спадщини Тетяни Яблонської у музейних колекціях України, закладах культури та мистецтва; скласти найбільш повний перелік основних виставок, на яких експонувались твори Тетяни Яблонської (1939–2020 рр.); аргументувати вплив представників родини на творчу самореалізацію мисткині.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації полягає у комплексному і всебічному висвітленні багатогранної творчої діяльності Тетяни Яблонської та виявленні її впливу на розвиток українського мистецтва середини ХХ – початку ХХІ ст. Результати дослідження можуть бути використані у процесі вивчення теорії та історії української культури, образотворчого мистецтва, викладання навчального курсу «Історія українського образотворчого мистецтва ХХ ст.», спецкурсів, а також можуть знайти своє застосування під час підготовки бакалаврських і магістерських робіт. Матеріали дисертації можуть бути корисними для музейних працівників, мистецтвознавців-експертів, колекціонерів. Творча спадщина Тетяни Яблонської є вагомим художнім та економічним активом країни, набуває все більшої цінності.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення та висновки дисертації, сформульовані авторкою, мають відповідний рівень обґрунтованості й забезпечується комплексним підходом та методами у розв'язанні завдань дослідження. Достовірність висновків і результатів ґрунтуються на підставі комплексного підходу до вивчення феномену творчості Тетяни Яблонської на тлі культурно-мистецьких зрушень в Україні середини ХХ – початку ХХІ століть.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

З проведеного дослідження можна констатувати, що дисертантка самостійно поставила мету, визначила завдання, обрала методи для їх реалізації. В дисертаційній роботі поставлене наукове завдання – вивчення творчої діяльності Тетяни Яблонської у контексті культурно-мистецьких процесів України середини ХХ – початку ХХІ століть виконано повністю, здобувачка повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності – опрацювала літературні та архівні джерела, систематизувала їх, узагальнила опрацьований матеріал, систематизувала та опрацювала творчий доробок мисткині, на основі отриманих результатів опублікувала одноосібні статті, в яких обґрунтовано й основні положення роботи.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у 10 наукових публікаціях здобувача серед яких: 5 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 5 апробаційних матеріалів наукових конференцій. Наукові результати дисертації відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Рецензована робота має чітку, логічну структуру, мова та стиль викладення матеріалу відповідає вимогам. Основна мета дослідження та вирішення поставлених завдань знаходять втілення у чотирьох розділах дисертації, які підкріплені висновками. Загальний обсяг дисертації становить 379 сторінок, основний текст роботи – 197, список використаних джерел - 284 позиції. До дисертації включено 4 додатки.

У **Вступі** на достатньому науковому рівні обґрунтовано вибір теми, її актуальність, означено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та географічні межі дослідження, його методологічну та теоретичну основу, джерельну базу, визначено наукову і теоретичну новизну, теоретичне і практичне значення, вказаний особистий внесок здобувачки, подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретико-методологічні зсади дослідження» - висвітлено ступінь наукової розробки проблеми, систематизовано і проаналізовано літературні та архівні джерела. Відзначено праці учених, в яких висвітлювалася творчість Тетяни Яблонської в контексті соцреалізму, нонконформізму, шістдесятництва, неофольклоризму та інших спрямувань, зокрема О. Авраменко, О. Роготченка, Л. Смирної, О. Петрової, Г. Склярєнко, Н. Ассєвої. Доведено, що серед напрацювань учених залишилося ще багато лакун у творчій біографії мисткині, не осмислено її епістолярну спадщину, твори у державних і приватних збірках, все це окреслює проблематику дисертації, в якій визначено хронологічні межі – 1938-2005 роки та біля 700 творів, що належать музейним інституціям України, приватним колекціям. Вказано, що важливим джерелом у вивченні творчості Т. Яблонської в контексті часу репродукції та фотографії її творів у альбомах, каталогах, виданнях, в яких репрезентовано її здобутки.

Для роботи над темою за основу взято методологічний інструментарій, що включає філософські та загальнонаукові підходи, специфічні для галузі мистецтва методи, які уможливили вивчення творчих змін у практиках Т. Яблонської суголосних власному світовідчуття та світоуявленню, культурно-мистецьким процесам України середини ХХ – початку ХХІ століть.

У **другому розділі** «Формування художньої індивідуальності Тетяни Яблонської у культурно-мистецькому середовищі» розкрито особливості творчого зростання художниці, її комунікативний простір, в якому важливими і знаковими особистостями був батько, Ніл Яблонський, вчителі Абрам Черкаський, Кость Єлева, Федір Кричевський. Сергій Григор'єв. Їх вплив на світоглядні засади та творчі ціннісні орієнтири молоді мисткині позначився не лише в опануванні академічного рисунку, а й модерністських напрямів, що в подальшому проявилось у творах різних творчих етапів. Показано, що художниця цілеспрямованого вивчала засади і мову рисунку та живопису, на основі яких майстерно втілювала свої задуми, збагачуючи зміст та художнє вираження у творах власними безпосередніми спостереженнями та відчуттями. Обґрунтовано формування власного фокусу творчості в руслі соцреалізму та «сурового стилю», що позначилося

на написанні високохудожніх творів, насамперед програмного твору «Хліб» (1949), відзначеного сталінською премією. Аргументовано, що творчий поступ мисткині безпосередньо пов'язаний і з її участю у виставках в Україні та за кордоном, що сприяло закупівлі творів для фондів музеїв. Підкреслено, що у складних суспільно-політичних реаліях Тетяна Яблонська змогла реалізуватися як художниця, здобутки якої визнавались на державному рівні і творчою спільнотою, інтелігенцією, культурними діячами і широким загалом.

У **третьому розділі** «Еволюція пластичної мови Тетяни Яблонської у другій половині 1950-х – 2000-х роках» визначено основні етапи творчості мисткині означеного періоду, які обумовлені тенденціями та умовами розвитку мистецтва та власними візіями. Відтак вона виконувала численні композиції, писала твори, в яких віддзеркалювався час, події, обставини життя в контексті ідеологізованого соцреалізму, дещо опозиційного йому «суворому стилю», неофольклоризму, як чинника ідейного об'єднання шістдесятників, які відроджували національне мистецтво і культуру в умовах тоталітаризму. Відзначено, що творчі пошуки, пластична мова мисткині резонувала в тих культурно-історичних умовах, через власний авторський стиль втілення образів, жанрових сцен, подій. Підкреслено, що художня мова Т. Яблонської зазнала впливу і водночас збагатилася стилістикою європейського мистецтва під час відряджень 1970-х-1980-х років. Авторка більшої уваги приділяє фіксації моменту життя, що позначилося на малоформатності робіт, а в наступні десятиліття на превалюванні імпресіоністичної стилістики. Зрілий період був досить складним для фізичного здоров'я Т. Яблонської, але при усіх складних обставинах знаходила можливість продовжувати працювати, експериментувати, творити, що позначилося на чисельності її творів.

У **четвертому розділі** «Тетяна Яблонська та її спадщина в аспекті значення для сучасного образотворчого мистецтва» охарактеризовано педагогічну та громадську діяльність мисткині, її здобутки в українському мистецтві. Акцентовано увагу на необхідності переосмислити мистецьку спадщину художниці в нових незаангажованих реаліях, дати об'єктивну оцінку тим процесам, які впливати на її творчий поступ. Оцінити її напрацювання в усіх сферах діяльності. Проведена дисертанткою у цьому руслі робота дала відповідний результат, відзначено, що творча діяльність Т. Яблонської мала незаперечний вплив не лише на її студентів, а й загалом на мистецький процес в Україні. Відзначено її активну громадянську позицію, яка сприяла роботі в різних комітетах, спілках, організаціях, а

авторитет допомагав у підтримці талановитої молоді. Показано, що на основі власного досвіду Т. Яблонська проваджувала нові передові методи навчання, в яких мало місце демократизм і свобода вислову, водночас дисципліна і професійна компетентність.

Відзначено, що спадщина художниці має велике значення для культури та мистецтва України, оскільки в ній зафіксовано різні за смисловим наповненням та художнім вираженням особливості буття людини. Підкреслено, що особистість мисткині її художній талант та унікальний творчий метод стали визначальними у мистецьких зрушеннях та художньому процесі України другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Це, в свою чергу, вплинуло на попит колекціонерів, як наслідок на появу підроблених творів, означивши нову проблему на даному етапі – атрибуцію творів Т.Яблонської, яку підтверджує або спростовує Атаян Гаяне, дочка мисткині.

У **Висновку** узагальнено результати дослідження, стверджується що багатогранна творчість Т. Яблонської мала вплив на художні та культурно-мистецькі процеси України середини ХХ – початку ХХІ століть й актуальна сьогодні. Художниця інтегрувала у власній творчості національні та європейські засади мистецького розвитку, здобутки імпресіоністів, традиції народного мистецтва, унаочивши їх в ідеях та методах роботи над живописними і графічними творами.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Дисертація та публікації здобувачки Ситник Ірини Володимирівни є результатом самостійного дослідження, в яких дотримано принципів академічної доброчесності, не містять елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело. За своїм змістом дисертаційна робота відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, що зазначено у п. 5 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Враховуючи комплексність дослідження, позитивно оцінюючи його наукове і практичне значення, висловимо деякі зауваження та побажання:

1. Ви характеризуєте етап неофольклоризму в творчості Тетяни Яблонської. Чи виконувала мисткиня в цей час інші за жанром, способом вираження твори?
2. Означуючи в дисертації етапи неофольклоризму Ви вказуєте академічно-фольклорний і фольклорний. Уточніть їхню відмінність.
3. На Вашу думку, чи дає застосований у дисертації методологічно хронологічний підхід цілісне уявлення і розуміння ролі Тетяни Яблонської в культурно-історичному та художньому процесі?
4. Проведений в дисертації аналіз творів Тетяни Яблонської зосереджений на контекстуальному підході, менше застосовано художньо-стилістичний аналіз. Чим обумовлений такий вибір?
5. В дисертації вказано, що фактологічною базою дослідження є 338 творів художниці, загалом вивчено, включаючи різні форми репродукцій та фіксацій в архівах 642 твори. Чи є у Вас дані про загальну кількість виконаних творів Тетяною Яблонською?

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

В процесі роботи над темою дисертації здобувачка набула необхідних теоретичних знань, умінь, навичок, загальних і спеціальних (фахових) компетентностей самостійного дослідника, необхідних для доктора філософії за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація здобувачки ступеня доктора філософії Ситник Ірини Володимирівни на тему «Творча діяльність Тетяни Яблонської у контексті культурно-мистецьких процесів України середини ХХ – початку ХХІ століть» є завершеним комплексним дослідженням, що містить ґрунтовні висновки, характеризується новизною, має теоретичне і практичне значення, не порушує принципів академічної доброчесності та є внеском у розвиток українського мистецтвознавства. За змістом, формою, викладом матеріалу, одержаними результатами відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р. за № 155/30023 та пп. 9-18 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та норм Постанови Кабінету Міністрів

України від 12 січня 2022 року № 44 «Про порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а здобувачка Ситник Ірина Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства,

старший науковий співробітник,

проректор з наукової та міжнародної діяльності

Київської державної академії декоративно-

прикладного мистецтва і дизайну

імені Михайла Бойчука

Ірина Ситник
Борислав М. М.